

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

17 май 2024 година

ЧАСТ 1 (Време за работа: 60 минути)

Отговорите на задачите от 1. до 21. включително отбелязвайте в листа за отговори.

1. В кой ред думата е изписана правилно?

- А) социялен
- Б) възмажали
- В) съчувствие
- Г) раскрасяване

2. В кое изречение е допусната правописна грешка?

- А) Една от най-известните забележителности на Париж е Триумфалната арка.
- Б) Потребителите оцениха положително новите компютърни конфигурации.
- В) Много хора се одзоваха на призива да помогнат на бедстващото семейство.
- Г) Информацията за фирмите се съхранява в няколко отделни регистъра.

3. В кое изречение е допусната правописна грешка?

- А) Направих справка къде могат да се платят здравно осигурителните вноски.
- Б) Събитието е отразено накратко във всички национални и регионални медии.
- В) 100-годишнината от рождението на поета е литературното събитие на месеца.
- Г) Възмутен съм от хората, които нехаят за природните ресурси и ги унищожават.

4. В кое изречение е допусната граматична грешка?

- А) Тази вечер талантливата пианистка ще изнесе първия си самостоятелен концерт.
- Б) В пет жилищни райони се проведе акция за почистване на парковите площи.
- В) Във вторник ще бъде обявен победителят в конкурса за превод на поезия.
- Г) Първото място в състезанието си поделиха пловдивските и бургаските ученици.

5. В коя от подчертаните думи е допусната граматична грешка?

Госпожо Иванова, бихте ли ни разказала (А) повече за писателя (Б), чиито (В) романи са преведени на английски, немски и френски език (Г)?

6. В кое изречение е допусната пунктуационна грешка?

- А) В Прага можете да видите, както много улични музиканти и артисти, така и тълпи от туристи.
- Б) Проучването, проведено от екипа ни, изследва ползите от редовната физическа активност.
- В) Уважаеми госпожи и господа, давам думата на Иван Стоянов, новия изпълнителен директор.
- Г) Разположен на брега на морето, новопостроеният хотел предлага великолепна гледка към залива.

7. В коя от позициите, означени с букви, е допусната пунктуационна грешка?

Психолозите съветват, че за да живеем спокойно и щастливо, (А) трябва да спрем да се оплакваме, (Б) макар за много хора, (В) това да е почти невъзможно, (Г) тъй като все ще намерят повод да недоволстват.

8. В листа за отговори запишете правилната за изречението форма на думата, поставена в скоби.

Пациентът се оплаква от силни болки в дясната (раменен) става.

9. В листа за отговори запишете правилно САМО думата, в която е допусната правописна грешка.

Най-древните жители по нашите земи, за които има писмени свидетелства, са Траките.

10. В листа за отговори запишете правилната за изречението форма на думата, поставена в скоби.

В една от залите на музея са изложени двайсет антични (предмет).

11. В листа за отговори запишете САМО правилната за изречението форма на думата, в която е допусната граматична грешка.

Сградата на Българска академия на науките е паметник на културата от национално значение.

12. В листа за отговори запишете САМО правилната за изречението форма на думата, в която е допусната граматична грешка.

При последната си публична изява режисьорът заяви, че е спокоен, защото знае на кой се е доверил.

13. В текста са пропуснати САМО ПЕТ препинателни знака. Препишете текста в листа за отговори, като поставите пропуснатите знаци.

Ани Ерно е носителка на Нобеловата награда за литература. Преди да стане писателка тя е била учителка. Романът, с който спечелва международна известност е Годиците. Преплитайки лични преживявания и спомени авторката разказва историята на цяло едно поколение чийто живот протича от Втората световна война до наши дни.

Запознайте се с текста и диаграмата и изпълнете задачите към тях (от 14. до 21. включително).

ТЕКСТ 1

Рекламата е навлязла дълбоко в живота ни. Добра или лоша – тя ни информира, променя поведението ни и влияе върху нашите естетически нагласи. Първите реклами се свързват с разгласяваните от глашатаи съобщения за предстоящи гладиаторски борби в Древния Рим. По-късно с устно разпространяване на рекламни послания се занимават проповедници, търговци и фокусници.

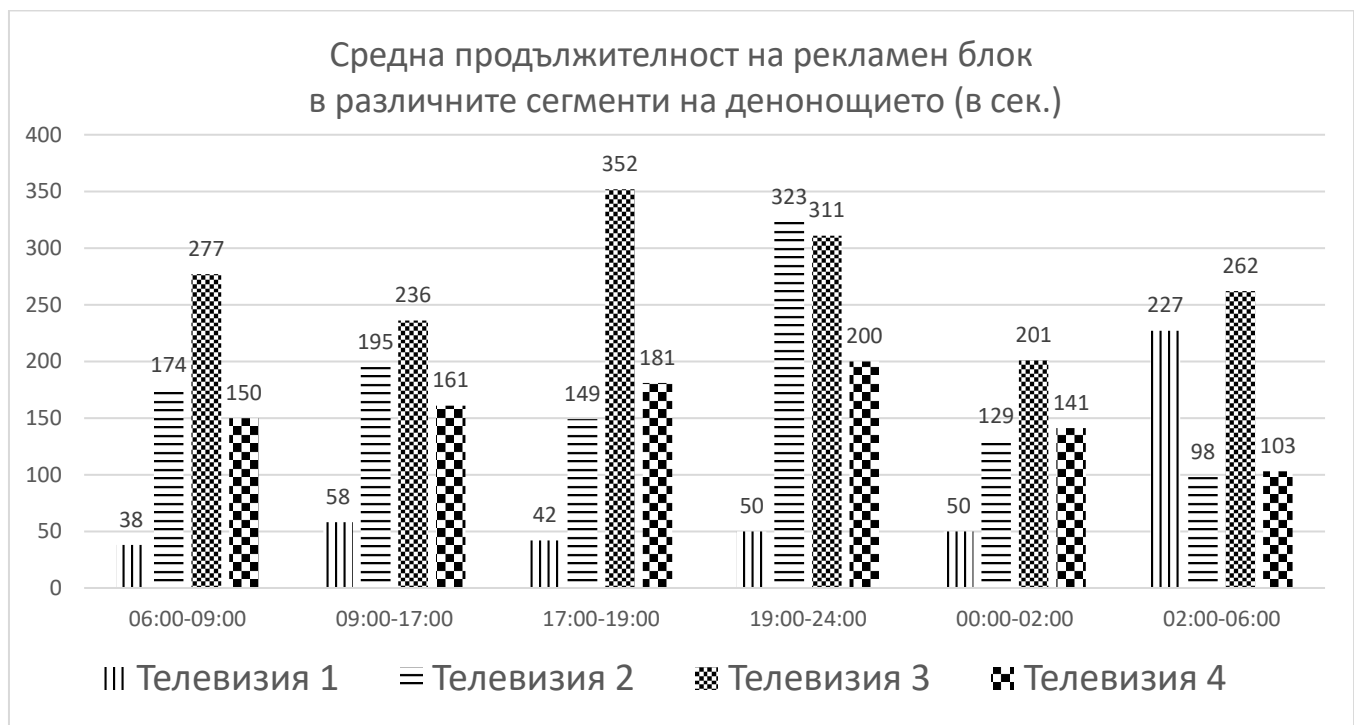
Рекламата ни кара да преживяваме света като по-емоционален, по-малко рисков, по-красив; стреми се да стимулира нашето асоциативно мислене, но невинаги успява. Добрата реклама ни подтиква да търсим „скритата картинка“, дълбокия смисъл на думите и изображенията. Неслучайно в създаването на реклами участват и семиотици, и

психолози, които прилагат на практика теоретичните си знания и спомагат за поставянето на съвременната реклама на научни основи. По този начин рекламата съдейства да опознаем по-добре себе си.

Без съмнение рекламата е продукт, но и „продуцент“. Тя може както да забавлява, така и да бъде досаден натрапник. Затова и рекламната индустрия е от най-критикуваните. Основното обвинение спрямо рекламата е, че изкривява истината. Съвременният човек обаче трудно може да си представи свят без постоянни предложения и настойчиви подкани за покупки.

Сред главните причини да се гледа с лошо око на рекламата, са твърде дългите рекламни блокове в телевизионния праймтайм (най-гледаното време от 19:00 до 24:00 ч.), големият брой маркетингови имейли и изскачащите от различни уебсайтове рекламни предложения. Зрители от целия свят се оплакват заради честите внезапни прекъсвания на най-гледаните телевизионни предавания. Тази практика предизвиква неприятни емоции, защото се спира зрителското съпреживяване, а връщането към него е сякаш след цяла вечност. Рекламата не ни стимулира да мислим критично – тя ни дава готови отговори, готови рецепти, готови образи, готови модели на поведение. Често ние дори не я разпознаваме, когато е мимикрирала като продуктово позициониране в най-гледаните предавания и сериали. Чрез рекламата често се създават митове и се показват нереалистични социални практики.

ТЕКСТ 2 (ДИАГРАМА)

14. Кое е вярно за рекламата според Текст 1?

- А) В Древния Рим рекламата е поставена на научни основи.
- Б) Провокира критично отношение към рекламирания продукт.
- В) Рекламата насърчава асоциативното мислене у зрителите.
- Г) Прави съпреживяването на гледаните предавания по-силно.

15. Какво означава подчертаният израз в Текст 1?

- А) Рекламата е едновременно и създадена от човека реалност, но и създаваща нова реалност.
- Б) Съвременният човек търси рекламата, за да се ориентира в многообразието от продукти.
- В) В сложния съвременен свят рекламата направлява дискретно търсенията на потребителя.
- Г) Рекламата е не само рожба на масовото производство, но и формира естетическия вкус.

16. На основата на информацията от Текст 2 може да бъде направен следният извод:

- А) И четирите телевизии излъчват рекламни блокове в рамките на цялото денонощие.
- Б) Рекламни блокове се излъчват единствено в праймтайма и на четирите телевизии.
- В) Най-дългите рекламни блокове се излъчват от всички телевизии в най-гледаното време.
- Г) По всички телевизии рекламите през денонощието имат една и съща продължителност.

17. Според данните от Текст 2 е вярно, че:

- А) Спрямо останалите часови диапазони най-кратките рекламни блокове по Телевизия 2 са във времето от 9:00 ч. до 17:00 ч.
- Б) Всички рекламни блокове на Телевизия 2 са с еднаква продължителност във всички часови диапазони.
- В) В сравнение с другите телевизии рекламните блокове на Телевизия 3 са най-кратки във времето от 9:00 ч. до 17:00 ч.
- Г) Рекламните блокове на Телевизия 3 са най-продължителни в часовия диапазон от 17:00 ч. до 19:00 ч.

18. Запишете израза, използван със значение *нямам добро мнение за някого или нещо* в последния абзац на Текст 1.

19. Запишете ЕДИН пример от Текст 1, който подкрепя твърдението, че рекламата въздейства благотворно върху човека.

20. Съпоставете информацията от диаграмата за Телевизия 1 и Телевизия 4 и запишете в кой часови диапазон всяка от тях излъчва най-продължителни рекламни блокове.

21. В текст до 5 изречения тълкувайте смисъла на следното твърдение:

Добрата реклама ни подтиква да търсим „скритата картинка“, дълбокия смисъл на думите и изображенията.

ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

17 май 2024 година

ЧАСТ 2 (Време за работа: 60 минути)

Отговорите на задачите от 22. до 40. включително отбелязвайте в листа за отговори.

22. В листа за отговори запишете САМО паронима, с който да поправите лексикалната грешка в изречението.

Погледнато отгоре, скалното образование наподобява човешки фигури.

23. За всяко празно място изберете УМЕСТНАТА дума и я запишете срещу съответната буква в листа за отговори.

Екологичното строителство има за цел да подобри връзката между човека и заобикалящата го среда, затова в страни с ..... (А) климатични условия е възможно строителство на къщи от бамбук. Този ..... (Б) е екологичен, много здрав и по-еластичен в сравнение с бетона. Освен че са екологични, друго ..... (В) на тези постройки е устойчивостта им на земетресения.

А) благополучни, благословени, благоприятни

Б) процес, обект, материал

В) удобство, предимство, условие

24. Кой проблем е заложен в интерпретацията на темата за вярата и надеждата в „Спасова могила“?

А) за спасението на страдащите

Б) за опрощението на разкаялите се

В) за наказанието на грешниците

Г) за озлоблението на бедните

25. Кой от проблемите е интерпретиран и в двата посочени откъса?

О, как се люшкахме в надеждите!...

А тегнеше небето ниско,

свистеше въздухът нажежен...

Не мога повече! Не искам!... (Н. Вапцаров, „История“)

И в това царство кърваво, грешно,

царство на подлост, разврат и сълзи,

царство на скърби – зло безконечно!

кипи борбата и с стъпки бързи

върви към своят свещени конец...

Ще викнем ние: „Хляб или свинец!“ (Хр. Ботев, „Борба“)

А) за достигналото своя предел човешко страдание

Б) за покварената и деспотична власт

В) за невъзможния избор в света на неправдата

Г) за безсилието на човека, обречен на страдание

26. Кой от мотивите е интерпретиран във „Вяра“?

- А) за революцията като нравствен съд
- Б) за възможното щастливо бъдеще
- В) за краха на мечтите и надеждите
- Г) за вечното раздвоение на човека

27. Какво внушават думите на Бай Ганьо:

Че голям мурафет ли е един вестник да се издава?

- А) уважението на героя към журналистическа професия
- Б) колебанията на героя относно журналистическите му умения
- В) пренебрежението на героя към мисията на журналистиката
- Г) несигурността на героя, породена от сложността на начинанието

28. В кой от цитатите от разказа „Песента на колелетата“ е разкрито прозрението на героя за смисъла на житейското му призвание?

А) И може би рядко някой ще го каже, но в душата на всекиго е благодарност към бога и хвала към онзи, който беше направил тая чешма...

Б) Аз съм бил спял, аз съм бил глупав! Каква чешма и какви мостове искам да правя? Себап! Има ли по-голям себап от тоя, който правя? Каруци трябва да правя аз, каруци!

В) Каруците пееха по пътищата и сякаш разказваха как един човек може да бъде много богат, но и много злочест. Защото за какво му беше това богатство на Сали Яшар?

Г) ...болестта на Сали Яшар се влоши, калфите не можеха да работят вече сами и чуковете изведнъж замлъкнаха. Това мълчание уплаши Сали Яшар и едвам сега той разбра, че е болен тежко и че може да умре.

29. Кое от твърденията за цитирания откъс от „Паисий“ е вярно?

*...във скромна килийка, потънала в сън,
един монах тъмен, непознат и бледен
пред лампа жумецца пишеше наведен.*

- А) Насочва към самотността и тайнствеността на монаха.
- Б) Представя критиката на Паисий срещу родоотстъпниците.
- В) Внушава разочарование от забравата на Паисиевото дело.
- Г) Загатва скромното значение на Паисиевата история.

30. Кое от твърденията е вярно?

А) Както в „Молитва“, така и във „Вяра“ надеждата за пълноценен живот се свързва с детската невинност.

Б) За разлика от „Молитва“ във „Вяра“ героят е готов да рискува всичко в името на утрешния по-добър свят.

В) Както в „Молитва“, така и във „Вяра“ човекът се уповава на вярата, изразяваща се в духовната връзка с Бога.

Г) За разлика от „Молитва“ във „Вяра“ искрената вяра дарява човека с утеха и духовно просветление.

31. Коя тема е интерпретирана в „Добрите писма“ от Валери Петров?

Толкова радост извика
писмото с добри новини!
Гледам клеймото на плика
и пътя му смятам във дни.

Мисля си: значи, когато
бях вчера така натъжен,
листчето, с радост богато,
е вече летяло към мен.

Значи, така ни се струва
понякога черен светът.
Хора, недейте тъгува –
добрите писма са на път!

- А) миналото
- Б) любовта
- В) творчеството
- Г) надеждата

32. Кое твърдение съответства на смисловите внушения на „До моето първо либе“?

- А) Пред интимната любов всичко друго в живота губи значението си.
- Б) Любовната песен е единствената утеха за страдащото сърце на героя.
- В) По-силни от любовта са копнежът по борбата и готовността за саможертва.
- Г) Тъжната песен на гората не може да заглуши чудния глас на девойката.

33. Унищожителната сила на войната е представена в:

- А) „Ноев ковчег“
- Б) „Крадецът на праскови“
- В) „История“
- Г) „Борба“

34. Кои две творби представят творческия труд като осмислящ живота?

- А) „Ветрената мелница“ и „Приказка за стълбата“
- Б) „Песента на колелетата“ и „Балада за Георг Хених“
- В) „Балада за Георг Хених“ и „Балкански синдром“
- Г) „Бай Ганьо журналист“ и „Песента на колелетата“

35. Запишете ЕДНА идея за родното, която се открива в интерпретацията на темата за миналото в „Паисий“.

36. Обяснете накратко каква е връзката между природата и човека в „При Рилския манастир“.

37. Обяснете накратко какво е значението на *златното сърце*, което юношата в „Приказка за стълбата“ приема от Дявола в замяна на своето собствено, в контекста на творбата.

38. Запишете ЕДНО значение на заглавието „Две души“ за смисъла на творбата.

39. Свържете заглавието на всяка от творбите с нейния автор, като в листа за отговори срещу съответната буква запишете номера, под който е записано името на автора.

А) „История“	1. Елин Пелин
Б) „Андрешко“	2. Борис Христов
В) „Честен кръст“	3. Никола Вапцаров

40. В текст до 5 изречения съпоставете интерпретациите на темата за борбата на човека с живота в двата текста.

Трябва поне малко време да намеря
и да приشيا тия копчета с по-здрав конец...
На 23 животът ме е хванал за реверите
и ме раздрусва като крадец.

Какво пък толкова съм взел от него –
открадвам за стихове по някой миг.
Но стихове не се пишат, когато ти е леко,
а когато животът ти е длъжник.

Както е казано – с него, живота, се вкопчихме,
но ти не разбирай това като тежка въздишка.
А що се отнася до тия проклети копчета –
ще ги приشيا с тел, по войнишки.
(Добромир Тонев)

Ето – аз дишам,
работя,
живея
и стихове пиша
(тъй както умея).
С живота под вежди
се гледаме строго
и боря се с него,
доколкото мога.

С живота сме в разпра,
но ти не разбирай,
че мразя живота.
Напротив, напротив! –
Дори да умирам,
живота със грубите
лапи челични
аз пак ще обичам!
Аз пак ще обичам!
(Из „Вяра“, Никола Вапцаров)

ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

17 май 2024 година

ЧАСТ 3 (Време за работа: 120 минути)

Аргументативния текст напишете в листа за отговори на предвиденото място.

41. Напишете аргументативен текст в обем до 4 страници по ЕДНА от следните две теми:

Тема за есе

*Мълчанието – сила или безсилие
(Есе)*

Тема за интерпретативно съчинение

*Цената на компромиса
(Интерпретативно съчинение върху „Приказка за стълбата“ на Христо Смирненски)*

ПРИКАЗКА ЗА СТЬЛБАТА

*Посветено на всички, които ще
кажат: „Това не се отнася до мене!“.*

– Кой си ти? – попита го Дяволът.

– Аз съм плебей по рождение и всички дрипльовци са мои братя! О, колко грозна е земята и колко са нещастни хората!

Това говореше млад момък с изправено чело и стиснати юмруци. Той стоеше пред стълбата – висока стълба от бял мрамор с розови жилки. Погледът му бе стрелнат в далечината, където като мътни вълни на придошла река шумяха сивите тълпи на мизерията. Те се вълнуваха, кипваха мигом, вдигаха гора от сухи, черни ръце, гръм от негодувание и яростни викове разлюляваха въздуха и ехото замираще бавно, тържествено като далечни топовни гърмежи. Тълпите растяха, идеха в облаци жълт прах, отделни силуети все по-ясно и по-ясно се изрязваха на общия сив фон. Идеше някакъв старец, приведен ниско доземи, сякаш търсеше изгубената си младост. За дрипавата му дреха се държеше босоного момиченце и гледаше високата стълба с кротки, сини като метличина очи. Гледаше и се усмихваше. А след тях идеха все одрипели, сиви, сухи фигури и в хор пееха протегната¹ погребална песен. Някой остро свиреше с уста, друг, пъхнал ръце в джобовете, се смееше високо, дрезгаво, а в очите му гореше безумие.

– Аз съм плебей по рождение и всички дрипльовци ми са братя! О, колко грозна е земята и колко са нещастни хората! О, вие там горе, вие...

Това говореше млад момък с изправено чело и стиснати в закана юмруци.

– Вие мразите ония горе? – попита Дяволът и лукаво се приведе към момъка.

– О, аз ще отмъстя на тия принцове и князе. Жестоко ще им отмъстя зарад братята ми, зарад моите братя, които имат лица, жълти като пясък, които стенат по-зловещо от декемврийските виелици! Виж голите им кървави меса, чуй стоновите им! Аз ще отмъстя за тях! Пусни ме!

Дяволът се усмихна:

– Аз съм страж на ония горе и без подкуп няма да ги предам.

– Аз нямам злато, аз нямам нищо, с което да те подкупя... Аз съм беден, дрипав юноша...

Но аз съм готов да сложа главата си.

¹ Протегната – протяжна, провлачена, бавна

Дяволът пак се усмихна:

– О, не, аз не искам толкоз много! Дай ми ти само слуха си!

– Слуха си? С удоволствие... Нека никога нищо не чуя, нека...

– Ти пак ще чуваш! – успокой го Дяволът и му стори път. – Мини!

Момъкът се затече, наведнъж прекрачи три стъпала, но косматата ръка на Дявола го дръпна:

– Стига! Спри да чуеш как стенат там доле твоите братя!

Момъкът спря и се вслуша:

– Странно: защо те започнаха изведнъж да пеят весело и тъй безгрижно да се смеят?... –

И той пак се затече.

Дяволът пак го спря:

– За да минеш още три стъпала, аз искам очите ти!

Момъкът отчаяно махна с ръка:

– Но тогава аз няма да мога да виждам нито своите братя, нито тия, на които отивам да отмъстя!

Дяволът:

– Ти пак ще виждаш... Аз ще ти дам други, много по-хубави очи!

Момъкът мина още три стъпала и се вгледа надолу. Дяволът му напомни:

– Виж голите им кървави меса.

– Боже мой! Та това е тъй странно; кога успяха да се облекат толкоз хубаво! А вместо кървави рани те са обкичени с чудно алени рози!...

През всеки три стъпала Дяволът взимаше своя малък откуп. Но момъкът вървеше, той даваше с готовност всичко, стига да стигне там и да отмъсти на тия тлъсти князе и принцове! Ето едно стъпало, само още едно стъпало, и той ще бъде горе! Той ще отмъсти зарад братята си!

– Аз съм плебей по рождение и всички дрипльовци...

– Млади момко, едно стъпало още! Само още едно стъпало, и ти ще отмъстиш. Но аз винаги за това стъпало взимам двоен откуп: дай ми сърцето и паметта си.

Момъкът махна ръка:

– Сърцето ли? Не! Това е много жестоко!

Дяволът се засмя гърлесто, авторитетно:

– Аз не съм толкоз жесток. Аз ще ти дам в замяна златно сърце и нова памет! Ако не приемеш, ти никога няма да минеш туй стъпало, никога няма да отмъстиш за братята си – тия, които имат лица като пясък и стенат по-зловещо от декемврийските виелици.

Юношата погледна зелените иронични очи на Дявола.

– Но аз ще бъда най-нешастният. Ти ми взимаш всичко човешко.

– Напротив – най-щастливият! ... Но? Съгласен ли си: само сърцето и паметта си?

Момъкът се замисли, черна сянка легна на лицето му, по сбръчканото чело се отрониха мътни капки пот, той гневно сви юмруци и процеди през зъби:

– Да бъде! Взemi ги!

...И като лятна буря, гневен и сърдит, разветрил черни коси, той мина последното стъпало. Той беше вече най-горе. И изведнъж в лицето му грейна усмивка, очите му заблестяха с тиха радост и юмруците му се отпуснаха. Той погледна пируващите князе, погледна доле, дето ревеше и проклинаше сивата дрипава тълпа. Погледна, но нито мускул не трепна по лицето му: то бе светло, весело, доволно. Той виждаше доле празнично облечени тълпи, стоновете бяха вече химни.

– Кой си ти? – дрезгаво и лукаво го попита Дяволът.

– Аз съм принц по рождение и боговете ми са братя! О, колко красива е земята и колко са щастливи хората!

1923 г.